

4. REALITY SHOWS

Τα reality shows είναι τηλεοπτικά προγράμματα στα οποία οι συμμετέχοντες εμφανίζονται με την πραγματική τους ταυτότητα, χωρίς να υπάρχει -θεωρητικά τουλάχιστον- κάποιο σενάριο που να υπαγορεύει τα όσα λένε και το πώς αντιδρούν. Η παρουσίαση, άλλωστε, σε αυτά «αληθινών» προσώπων, με «αληθινές» αντιδράσεις και «αληθινά» συναισθήματα, αποτελεί το βασικό τους χαρακτηριστικό και την πηγή εν τέλει της εντυπωσιακής επιτυχίας και διάδοσής τους. Είναι, μάλιστα, αυτή η επιτυχία που έχει οδηγήσει στη δημιουργία πλήθους τέτοιων προγραμμάτων, με ποικίλους σχεδιασμούς και κανόνες λειτουργίας. Υπάρχουν, έτσι, μεταξύ άλλων, τα reality που σχετίζονται με την ανάδειξη ταλέντων -είτε στο τραγούδι είτε σε άλλους τομείς-, τα reality που βασίζονται σε δοκιμασίες επιβίωσης, αλλά κι εκείνα που παρακολουθούν και καταγράφουν την καθημερινότητα άσημων ή διάσημων ατόμων.

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνεται στο Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Γ. Μπαμπινιώτη, πρόκειται για τηλεοπτική εκπομπή στην οποία καλούνται να εκθέσουν τα προσωπικά τους προβλήματα καθημερινοί άνθρωποι και στην οποία συμμετέχουν σύμβουλοι γάμου, ψυχολόγοι, νομικοί κ.ά., καθώς και απλοί άνθρωποι ως κοινό· οι εκπομπές αυτές κατηγορούνται συχνά για εξευτελισμό της ανθρώπινης προσωπικότητας και εκμετάλλευση του ανθρώπινου πόνου για λόγους θεαματικότητας, ενώ από άλλους θεωρούνται ως ένα δημόσιο βήμα που δίνει την ευκαιρία να έρθουν στο προσκήνιο διάφορα προβλήματα και να ευαισθητοποιηθούν η κοινή γνώμη και οι αρμόδιοι φορείς.

Λόγοι επιτυχίας των «reality» προγραμμάτων

- Σε ό,τι αφορά τις εκπομπές που παρουσιάζουν τις προσωπικές ιστορίες ανθρώπων ή βασίζονται στην παρακολούθηση της καθημερινότητας των συμμετεχόντων, η διάδοσή τους οφείλεται στην **περιέργεια του κοινού για την ιδιωτική ζωή των άλλων ανθρώπων**· περιέργεια που συχνά φτάνει σε επίπεδα νοσηρότητας και προσδοκά το σκανδαλώδες και την υπερβολή για να ικανοποιηθεί. Ως ένα βαθμό συμβάλλει στην επιτυχία αυτών των εκπομπών κι η **τάση των ανθρώπων να αναζητούν παραμυθία για τα δικά του προβλήματα μέσα από την πληροφόρηση για τα προβλήματα άλλων**. Οποιαδήποτε προσωπική κατάσταση μοιάζει δυσμενέστερη από τη δική τους λειτουργεί καθησυχαστικά για τους ίδιους, εφόσον τους υπενθυμίζει πως υπάρχουν άλλοι άνθρωποι που βιώνουν πιο οδυνηρές καταστάσεις απ' ό,τι εκείνοι.
- Σε ό,τι αφορά τα προγράμματα ανάδειξης ταλέντων ή τα προγράμματα δοκιμασιών επιβίωσης, συχνά οι συμμετέχοντες είναι νεαρής ηλικίας, γεγονός που προσελκύει το ενδιαφέρον του νεανικού κοινού, καθώς πρόκειται για εκπομπές που συνδυάζουν την ωραία εξωτερική εμφάνιση μέρους των παικτών, με το στοιχείο της αγωνίας για την τύχη των διαγωνιζόμενων αυτών.
- Τα «reality» προσφέρουν στους θεατές την **αίσθηση αυθεντικών αντιδράσεων και πραγματικών καταστάσεων, γεγονός που τα διαχωρίζει από τις σκηνοθετημένες μυθοπλαστικές τηλεοπτικές σειρές**. Έτσι, οι θεατές θεωρούν πως έρχονται σ' επαφή με κάτι πιο άμεσο και αληθινό, και πως τους δίνεται η ευκαιρία να παρακολουθήσουν τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ πραγματικών προσώπων κι όχι τις καθ' υπόδειξη αντιδράσεις και αλληλεπιδράσεις ηθοποιών, όπως συμβαίνει στις σκηνοθετημένες σειρές. **Οι θεατές, άλλωστε, νιώθουν πως μπορούν να ταυτιστούν πιο εύκολα με τους συμμετέχοντες αυτών των προγραμμάτων**, καθώς πρόκειται για άτομα της καθημερινότητας.
- Παρά το γεγονός πως -θεωρητικά τουλάχιστον- στα προγράμματα αυτά παρουσιάζονται οι αυθεντικές αντιδράσεις των προσώπων, είναι δεδομένο πως υπόκεινται σε **επεξεργασία ως προς την επιλογή των σκηνών και το μοντάρισμά τους**, ώστε το τελικό αποτέλεσμα να περιέχει τις πιο έντονες στιγμές των παικτών -συναισθηματική φόρτιση, βίαια ξεσπάσματα, αστεία στιγμιότυπα κ.λπ.-, με απώτερο στόχο τη συνεχή διατήρηση του ενδιαφέροντος των θεατών. Πολλοί συμμετέχοντες, μάλιστα, ακριβώς επειδή γνωρίζουν πως οι τηλεθεατές ενδιαφέρονται περισσότερο για τις πιο έντονες αντιδράσεις, παρουσιάζουν στις εκπομπές αυτές μια πιο εξωστρεφή και συχνά εκρηκτική πλευρά του εαυτού τους, προσδοκώντας πως θα επιτύχουν τη μεγαλύτερη δυνατή προβολή και πως θα απασχολήσουν περισσότερο το τηλεοπτικό κοινό.
- Τα προγράμματα αυτά συνιστούν μια εύκολη μορφή διασκέδασης που δεν ενεργοποιεί τη σκέψη των τηλεθεατών γι' αυτό και **επιλέγονται από πολλούς ανθρώπους, εφόσον οι πολλαπλές απαιτήσεις της καθημερινότητάς τους τους αποτρέπουν απ' το να αναζητήσουν μια πιο απαιτητική μορφή ψυχαγωγίας**. Παρατηρείται, άλλωστε, στις μέρες μας αξιοσημείωτη κάμψη του ενδιαφέροντος των πολιτών για εκείνα τα

πολιτιστικά ή πολιτικά θέματα που θα απαιτούσαν από τη μεριά τους αυξημένη γνώση των πολιτικών ζητημάτων ή αυξημένη πνευματική καλλιέργεια. Οι σύγχρονοι τηλεθεατές φαίνεται να επιβραβεύουν τις εκπομπές εκείνες που τους προσφέρουν εύκολη διασκέδαση και τίποτε περισσότερο.

- Πέρα από την αναζήτηση μιας μορφής διασκέδασης που να τους επιτρέπει την εκτόνωση από τα προβλήματα της καθημερινότητας, μέρος του κοινού αυτών των προγραμμάτων **αντλεί ικανοποίηση από τη διαπίστωση πως υπάρχουν άνθρωποι που αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες απ' ό,τι οι ίδιοι**. Πρόκειται για άτομα με χαμηλή αυτοεκτίμηση που αναζητούν σε αυτά τα προγράμματα την επιβεβαίωση πως άλλοι άνθρωποι είτε βιώνουν πιο δύσκολες καταστάσεις είτε πως οι ίδιοι είναι σε σύγκριση με αυτούς πιο έξυπνοι και πιο ικανοί.
- Σε κάποια από αυτά τα προγράμματα οι τηλεθεατές έχουν τη δυνατότητα να καθορίζουν με την ψήφο τους **ποιοι παίκτες θα παραμείνουν και ποιοι θα αποχωρήσουν, γεγονός που τους δημιουργεί την αίσθηση ενεργούς συμμετοχής** και καθιστά τα σχετικά προγράμματα ακόμη πιο ενδιαφέροντα γι' αυτούς.

Αρνητικές συνέπειες των «reality» προγραμμάτων

- ❖ Τα reality shows προωθούν την αντίληψη της δίχως κόπο επιτυχίας, αφού διασφαλίζουν άμεση αναγνωρισιμότητα στους συμμετέχοντες σε αυτά. Ωστόσο, η «διασημότητα» αυτών των προσώπων είναι εντελώς πρόσκαιρη και δεν μπορεί να υποκαταστήσει την απουσία προσωπικού έργου και ουσιαστικών προσόντων. Έτσι, πλάι στους παίκτες reality προγραμμάτων που κατόρθωσαν να αξιοποιήσουν την ευκαιρία της αιφνίδιας διασημότητάς τους και να βασίσουν σε αυτή την επαγγελματική σταδιοδρομία τους, υπάρχουν πολλοί άλλοι παίκτες που πέρασαν πολύ σύντομα στην ανωνυμία, χωρίς να αποκομίσουν κάποιο ουσιαστικό όφελος από την έκθεσή τους στο τηλεοπτικό κοινό.
- ❖ Πολλοί από τους παίκτες αυτών των προγραμμάτων βίωσαν μια πολλαπλώς απαιτητική σε ψυχολογικό επίπεδο κατάσταση, καθώς μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα απέκτησαν ευρεία αναγνωρισιμότητα, μόνο και μόνο για να βρεθούν λίγο μετά και πάλι στην αφάνεια. Μια εναλλαγή που προκαλεί αναπόφευκτα έντονη ψυχολογική πίεση και απογοήτευση στο άτομο.
- ❖ Στα reality δεν γίνεται πάντοτε σεβαστή η αξιοπρέπεια και η προσωπικότητα των παικτών, ενώ παραβιάζεται σημαντικά η ιδιωτική τους ζωή. Οι παίκτες εξωθούνται συχνά σε εξομολογήσεις εμπειριών ή δεδομένων της προσωπικής τους ζωής που τους εκθέτουν στον υπόλοιπο κόσμο, ή υποβάλλονται σε επικίνδυνες δοκιμασίες και καταστάσεις που καθιστούν φανερό πως ό,τι προέχει για τις εταιρίες παραγωγής είναι η επιδίωξη της υψηλής τηλεθέασης και όχι το ενδιαφέρον για την ασφάλεια και την προφύλαξη των ατόμων που συμμετέχουν σε αυτά τα προγράμματα.
- ❖ Τα προγράμματα αυτά, που αποτελούν για τους τηλεοπτικούς σταθμούς μια οικονομικότερη επιλογή σε σύγκριση με τη δημιουργία ή αγορά μιας αξιόλογης τηλεοπτικής σειράς, συνηθίζουν τους τηλεθεατές στην παρακολούθηση της προσωπικής ζωής άλλων ανθρώπων και σε μια μορφή διασκέδασης που συχνά βασίζεται στον εξευτελισμό και τη γελοιοποίηση συνανθρώπων τους. Πρόκειται, βέβαια, για μια ανούσια μορφή διασκέδασης που δεν προσφέρει ουσιαστικά πνευματικά ή ψυχικά ερεθίσματα στους τηλεθεατές.
- ❖ Η προσοχή του τηλεοπτικού κοινού αποσπάται μέσω των προγραμμάτων αυτών από τα καίρια ζητήματα της κοινωνικής πραγματικότητας κι οι πολίτες εξωθούνται έτσι σε μια επιζήμια κατάσταση εφησυχασμού.
- ❖ Τα προγράμματα αυτά έχουν ιδιαίτερες αρνητικές επιπτώσεις στα άτομα εφηβικής και νεανικής ηλικίας, καθώς τους δημιουργούν την εντύπωση πως η «επιτυχία» στη ζωή μπορεί να επέλθει μέσα από την ασύδοτη έκθεση στα φώτα της δημοσιότητας, χωρίς να απαιτείται κάποια πραγματική προσπάθεια. Οι νέοι εντυπωσιάζονται από την εφήμερη διασημότητα των συμμετεχόντων σ' αυτά τα προγράμματα, αγνοώντας βέβαια πως πρόκειται για μια εντελώς εφήμερη αναγνωρισιμότητα. Επιπλέον, οι νέοι αδυνατούν να αντιληφθούν πως η έκθεση της προσωπικής ζωής του ατόμου στην άπληστη περιέργεια του τηλεοπτικού κοινού ενέχει σημαντικούς κινδύνους για τη συναισθηματική και ψυχική ισορροπία του εκτιθέμενου προσώπου.
- ❖ Οι συμμετέχοντες στα προγράμματα αυτά εξωθούνται -προκειμένου να κεντρίσουν προσωρινά το ενδιαφέρον του κοινού- σε ακραίες συμπεριφορές και πράξεις που δημιουργούν ωστόσο μονιμότερες αρνητικές εντυπώσεις για την ποιότητα του ήθους και του χαρακτήρα τους. Ενώ, προκειμένου να παρατείνουν την παραμονή τους στο «παιχνίδι» δε διστάζουν να προχωρήσουν σε οποιαδήποτε ανήθικη ή αθέμιτη συμπεριφορά για να υπονομεύσουν και να υποσκελίσουν τους συμπαίκτες τους.

Προτάσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου

Με δεδομένο το γεγονός πως τα προγράμματα αυτά περνούν λανθασμένα πρότυπα στους νέους ανθρώπους και πως με τη χαμηλή αισθητική τους δημιουργούν μια στρεβλή αντίληψη του τι σημαίνει τηλεοπτική ψυχαγωγία, κρίνεται αναγκαία η αντίδραση των πολιτών απέναντι στην περαιτέρω διάδοσή τους.

- † Μια ουσιαστική απάντηση στο ζήτημα της διάδοσης των reality προγραμμάτων θα ήταν η απαξίωσή τους από το τηλεοπτικό κοινό, ώστε οι τηλεοπτικοί σταθμοί να διακόψουν την προβολή τους. Προκειμένου όμως, να αποκτήσει το κοινό -και ιδίως το νεανικό- τις κατάλληλες αντιστάσεις και τα κατάλληλα ποιοτικά κριτήρια, απαιτείται μια συνολικότερη προσπάθεια ενίσχυσης της πνευματικής καλλιέργειας και όξυνσης της ευαισθησίας του απέναντι σε ό,τι υποβιβάζει και βλάπτει την πνευματική του υπόσταση.
- † Οι φορείς εκπαίδευσης, όπως και οι γονείς, οφείλουν να υποδείξουν εγκαίρως στους εφήβους την επιζήμια δράση των προγραμμάτων αυτών, καθώς και να στρέψουν την προσοχή των νέων σε ενασχολήσεις ή θεάματα που μπορούν να τους ωφελήσουν στην απόκτηση της αναγκαίας καλλιέργειάς τους και να τους προσφέρουν ουσιαστική ψυχαγωγία. Καίριο ζητούμενο είναι η απόρριψη του προτύπου της «ήσσονος προσπάθειας» και η υποκατάστασή του από το πρότυπο και τις αξίες της εργατικότητας. Οι νέοι οφείλουν να αντιληφθούν πως η όποια αναγνωρισιμότητα προκύπτει από τέτοιου είδους τηλεοπτική έκθεση είναι εφήμερη και επιζήμια, εφόσον βασίζεται πρωτίστως στην περιέργεια του κοινού κι όχι στην προσωπική αξία του ατόμου. Ενώ, η αναγνώριση που πηγάζει από τη συστηματική και ευσυνείδητη εργασία του ατόμου είναι ουσιαστικότερη, εφόσον αποτελεί έκφραση εκτίμησης για την προσωπική προσφορά του ατόμου.
- † Οι πολίτες θα πρέπει να συνειδητοποιήσουν πως σε περιόδους κρίσιμες για την πορεία του κράτους εκείνο που χρειάζονται δεν είναι ανούσιοι περισπασμοί, αλλά πρόσβαση σε πιο ουσιαστική ενημέρωση. Βασικό τους αίτημα, άρα, από τα ΜΜΕ θα πρέπει να είναι όχι η παροχή εύκολης διασκέδασης, αλλά το δικαίωμα σε μια πιο εμπειριστατωμένη διερεύνηση της σύγχρονης πολιτικής και οικονομικής πραγματικότητας. Υπ' αυτή την έννοια οι πολίτες θα πρέπει να απορρίπτουν αυτές τις μορφές διασκέδασης και να επιζητούν τις ενασχολήσεις εκείνες που θα τους επιτρέψουν την απόκτηση μιας πιο κριτικής ματιάς απέναντι στα μείζονα προβλήματα του κράτους. Η μελέτη της σύγχρονης ιστορίας, η παρακολούθηση ντοκιμαντέρ για την οικονομική πορεία της χώρας μας ή άλλων κρατών, καθώς και η αναζήτηση περισσότερων πληροφοριών για τις τρέχουσες εξελίξεις θα τους προσφέρουν ένα επιπλέον εφόδιο στη διαρκή τους προσπάθεια να είναι πραγματικά ενήμεροι για όσα συμβαίνουν.
- † Οι πνευματικοί άνθρωποι και οι θεράποντες της τέχνης και της καλλιτεχνικής δημιουργίας οφείλουν να αντιδράσουν απέναντι στη διάδοση τέτοιων προγραμμάτων, παρουσιάζοντας τις ποικίλες ωφέλειες που μπορούν να αποκομίσουν οι πολίτες ερχόμενοι σε επαφή με τα αριστουργήματα της εγχώριας, αλλά και παγκόσμιας λογοτεχνικής και θεατρικής παραγωγής.
- † Συνοπτικά, οι πολίτες οφείλουν να διεκδικούν για τον εαυτό τους το δικαίωμα στη συνεχή πνευματική καλλιέργεια, ώστε να έχουν την ικανότητα να κατανοούν και να κρίνουν με επάρκεια τα όσα διαδραματίζονται στην πολιτική και οικονομική ζωή του τόπου, και να μην παρασύρονται από δημαγωγικές τακτικές που καταλήγουν να επιδεινώνουν την κατάσταση της χώρας. Γι' αυτό και θα πρέπει να αντιστέκονται σε οτιδήποτε λειτουργεί ως προσπάθεια αποπροσανατολισμού τους από τα βασικά και χρονίζοντα προβλήματα του τόπου.